

4<sup>η</sup> ΠΑΡΑΔΟΣΗ

10/11/2020

Αγροτική Κοινωνιολογία

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3<sup>ο</sup>

## ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ

### 1. Ορισμός της κοινωνικής ομάδας

Η ομάδα αποτελεί μια βασική μονάδα ανάλυσης για τους κοινωνιολόγους. Η Κοινωνιολογία έχει αφιερώσει άλλωστε έναν ιδιαίτερο κλάδο της στη μελέτη των κοινωνικών ομάδων.

Με απλά λόγια θα μπορούσαμε να ορίσουμε την κοινωνική ομάδα ως ένα σύνολο ατόμων. Μπορούν όμως όλα τα σύνολα ατόμων να ονομαστούν ομάδες; Θα μπορούσαμε για παράδειγμα να πούμε ότι οι φοιτητές των πανεπιστημίων της χώρας μας αποτελούν μια ομάδα; Τί θα λέγατε για τους επιβάτες ενός αστικού ή ενός υπεραστικού λεωφορείου; ή για το σύνολο των γεωργών μιας αγροτικής κοινότητας;

Παράλληλα τα διάφορα σύνολα ατόμων που χαρακτηρίζονται ως ομάδες μπορεί να διαφέρουν αξιολογικά μεταξύ τους όσον αφορά μια σειρά από χαρακτηριστικά. Η οικογένειά σας, μια ποδοσφαιρική ομάδα, μια συμφωνική ορχήστρα, μια ομάδα κοινής καλλιέργειας από βαμβακοπαραγωγούς, μπορούν να χαρακτηριστούν ως κοινωνικές ομάδες αλλά διαφέρουν μεταξύ τους από πλευράς μεγέθους, πολυπλοκότητας, είδους αλληλεπίδρασης, τρόπου καταμερισμού της εργασίας κλπ.

Ποιός μπορεί να είναι ο ορισμός της κοινωνικής ομάδας; Ένας σύντομος και περιεκτικός ορισμός της κοινωνικής ομάδας, θα μπορούσε να είναι:

*Κοινωνική ομάδα είναι ένα σύνολο δύο ή περισσότερων ατόμων που αλληλεπιδρούν συχνά μεταξύ τους και έχουν συνείδηση του ξεχωριστού δεσμού που τα ενώνει.*

Δύο στοιχεία του παραπάνω ορισμού πρέπει να τονιστούν ιδιαίτερα: η



συχνή αλληλεπίδραση και η συνείδηση του κοινού δεσμού που συνδέει τα μέλη της ομάδας.

α) **Η συχνή αλληλεπίδραση** ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας οδηγεί στη διαμόρφωση συγκεκριμένων προτύπων συμπεριφοράς ανάμεσά τους. Η απουσία μιας συνεχούς αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας ουσιαστικά υποδηλώνει ότι δεν υπάρχει συγκροτημένη κοινωνική ομάδα. Έτσι, οι επιβάτες ενός λεωφορείου ή οι επισκέπτες μιας εμποροπανήγυρης, ή οι διαβάτες που περιμένουν το πράσινο φως του σηματοδότη για να διασχίσουν έναν δρόμο δεν αποτελούν κοινωνικές ομάδες γιατί στερούνται του στοιχείου της αλληλεπίδρασης. Βρέθηκαν τυχαία, δεν γνωρίζονται μεταξύ τους.

β) **Η συνείδηση του ξεχωριστού δεσμού** υποδηλώνει ότι τα άτομα-μέλη της κοινωνικής ομάδας έχουν αναπτυγμένο το αίσθημα του "εμείς" σε αντίθεση με τους "άλλους" που δεν ανήκουν στην ίδια ομάδα. Αυτό το τελευταίο γνώρισμα της ομάδας, η συνειδητοποίηση δηλαδή του γεγονότος ότι ανήκουν σε μια ομάδα με κοινές εμπειρίες και στόχους αποτελεί το θεμελιακό γνώρισμα που διαφοροποιεί την κοινωνική ομάδα από τις άλλες συλλογικές οντότητες (πληθυσμός, κοινό, όχλος, κλπ.).

Έτσι λοιπόν, κάθε φορά που θα διερωτόμαστε εάν ένα σύνολο ανθρώπων είναι δυνατόν να ονομαστεί κοινωνική ομάδα πρέπει να εξετάσουμε την ύπαρξη σε αυτό των παραπάνω δύο χαρακτηριστικών.

## 2. Χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

Οι κοινωνιολόγοι όταν μελετούν μια κοινωνική ομάδα δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να μετρούν μια σειρά από χαρακτηριστικά ή γνωρίσματα ή ιδιότητες. Η γνώση αυτών των χαρακτηριστικών, πολλά από τα οποία διαφέρουν από τη μια ομάδα στην άλλη, παρέχει πολύτιμες πληροφορίες στους κοινωνιολόγους σχετικά με τη συγκρότηση και τη δυναμική των κοινωνικών ομάδων. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι:

- α) το μέγεθος της ομάδας,
- β) ο βαθμός συνειδητοποίησης του ιδιαίτερου δεσμού που συνδέει τα άτομα μιας ομάδας, η ένταση δηλαδή του συναισθήματος "εμείς",
- γ) η νομιμότητα της συμμετοχής στην ομάδα,
- δ) η μονιμότητα ή διάρκεια ύπαρξης της ομάδας,
- ε) τα πρότυπα αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα μέλη της ομάδας,
- στ) η φύση των σκοπών της ομάδας,



- ζ) τα κριτήρια εισδοχής στην ομάδα,
  - η) η κοινωνική ομοιογένεια των μελών της ομάδας,
  - θ) η ύπαρξη ή όχι επίσημης οργάνωσης στην ομάδα,
  - ι) ο βαθμός συμμετοχής των μελών στην εκπλήρωση των σκοπών της,
  - ια) ο τύπος του κοινωνικού ελέγχου που επικρατεί μέσα στην ομάδα,
- και
- ιβ) ο βαθμός εξάρτησης της ομάδας από άλλες ομάδες.

### 3. Λόγοι μελέτης των κοινωνικών ομάδων

Οι κοινωνικοί επιστήμονες μελετούν τις κοινωνικές ομάδες για δύο βασικά λόγους: Πρώτον, οι κοινωνικές ομάδες έχουν θεμελιακή συμβολή στην κοινωνικοποίηση και ανάπτυξη του ατόμου. Η κοινωνικοποίηση του ατόμου και η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, είναι διαδικασίες που πραγματοποιούνται με την αλληλεπίδραση του ατόμου μέσα στις διάφορες ομάδες στις οποίες αυτό εντάσσεται κατά τη διάρκεια της ζωής του. Η οικογένεια, η ομάδα παιχνιδιών της γειτονιάς, η μαθητική τάξη, οι επαγγελματικοί και πολιτιστικοί σύλλογοι και ένα πλήθος άλλων εθελοντικών ή μη συλλόγων, διαμορφώνουν την προσωπικότητα του ατόμου.

Δεύτερον, με τη σημερινή κατανομή εργασίας η εκπλήρωση οποιουδήποτε έργου είναι δυνατή μόνο με τη συνεργασία των ατόμων που αποτελούν τις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Η μελέτη των ομάδων που συγκροτούνται στον αγροτικό χώρο είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για την καλύτερη οργάνωση της παραγωγής και για τη διάδοση νέων γεωργικών βελτιώσεων. Για παράδειγμα, η συγκρότηση μιας ομάδας βαμβακοπαραγωγών σε μια αγροτική κοινότητα επιτρέπει τη μείωση του κόστους της παραγωγής με τη χρησιμοποίηση σύγχρονης τεχνολογίας (π.χ. βαμβακοσυλλεκτική μηχανή) και παράλληλα καλλιεργεί το πνεύμα της συνεργασίας ανάμεσα στα μέλη της ομάδας. Για τον ίδιο λόγο, η αποτυχία των περισσότερων συνεταιριστικών οργανώσεων της χώρας μας ίσως να οφείλεται, μεταξύ των άλλων, και στην αδυναμία τους να αποκτήσουν τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ομάδας.

### 4. Πρωτογενείς και δευτερογενείς κοινωνικές ομάδες

Ιδιαίτερη σημασία για την αγροτική κοινωνιολογία και τη διάδοση και εφαρμογή νέων γεωργικών βελτιώσεων έχουν οι πρωτογενείς ή πρωταρχι-



κές και οι δευτερογενείς ή δευτερεύουσες κοινωνικές ομάδες.

Ο όρος πρωτογενής ομάδα, χρησιμοποιήθηκε πρώτα από τον C. H. Cooley (1909), ο οποίος χαρακτήρισε ως τέτοιες ομάδες την οικογένεια, τη γειτονιά και τις ομάδες παιχνιδιού. Σε αντιδιαστολή με αυτές τις ομάδες, άλλοι κοινωνιολόγοι όρισαν τις δευτερογενείς ομάδες.

Οι πρωτογενείς ομάδες χαρακτηρίζονται από τις στενές διαπροσωπικές σχέσεις, από την ποικιλία των ρόλων, από τη συχνή επικοινωνία, από τη συνεργαστικότητα, την αλληλοεκτίμηση και αλληλεγγύη και τον έντονο συναισθηματισμό των ατόμων που τις συγκροτούν.

**Πίνακας 3.1** Χαρακτηριστικά Πρωτογενών και Δευτερογενών κοινωνικών ομάδων

Πρωτογενείς	Δευτερογενείς
1. Μικρός αριθμός μελών, συνήθως καθορισμένος	1. Μεγάλος αριθμός μελών, συνήθως ακαθόριστος
2. Προσωπικές και στενές σχέσεις μεταξύ των μελών	2. Απρόσωπες και χαλαρές σχέσεις μεταξύ των μελών
3. Η συμμετοχή είναι χωρίς όρους	3. Συμμετοχή με όρους
4. Η προσωπική επικοινωνία είναι συχνή	4. Η προσωπική επικοινωνία είναι σπάνια
5. Τα μέλη γνωρίζονται στενά μεταξύ τους	5. Επικρατεί η ανωνυμία στις σχέσεις
6. Επικρατεί η ανεπισημότητα. Η ομάδα δεν έχει όνομα ούτε αξιωματούχους	6. Επικρατεί η επισημότητα. Η ομάδα έχει συχνά όνομα και αξιωματούχους
7. Ισχυροί συναισθηματικοί δεσμοί και η απομάκρυνση είναι οδυνηρή	7. Έλλειψη συναισθηματικών δεσμών και η απομάκρυνση δεν είναι οδυνηρή

ΠΗΓΗ: Α. Αδαμόπουλος, 1975, "Γεωργικά Εφαρμογές", τεύχος 1ο, Θεσσαλονίκη, σελ. 71

Στις δευτερογενείς ομάδες οι δεσμοί μεταξύ των μελών είναι πιο χαλαροί σε σύγκριση με τις πρωτογενείς. Χαρακτηρίζονται ακόμη από τις απρόσωπες σχέσεις μεταξύ των μελών, από κάποια επισημότητα στις σχέσεις, από τον ακαθόριστο αριθμό των μελών και από την κατά βούληση συμμετοχή. Η απομάκρυνση ενός μέλους από μια δευτερογενή ομάδα δεν είναι πάντοτε οδυνηρή όπως συμβαίνει στις πρωτογενείς κοινωνικές ομάδες. Παραδείγματα δευτερογενών κοινωνικών ομάδων είναι οι διάφοροι



σύλλογοι, οι επαγγελματικές ενώσεις, συνδικαλιστικά σωματεία και οργανώσεις. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι διαφορές μεταξύ των πρωτογενών και δευτερογενών ομάδων συνοψίζονται στον Πίνακα 3.1

Σε κάθε κοινωνία υπάρχουν τόσο πρωτογενείς, όσο και δευτερογενείς κοινωνικές ομάδες και το ίδιο άτομο μπορεί να ανήκει συγχρόνως σε ομάδες και των δύο κατηγοριών. Επιπλέον, παρατηρείται και κάποια δυναμικότητα στη διάκριση πρωτογενών - δευτερογενών ομάδων από την άποψη ότι μια πρωτογενής ομάδα μπορεί να εξελιχθεί σε δευτερογενή και αντίστροφα.

## 5. Ηγεσία

Μέσα στη δομή εξουσίας κάθε κοινωνίας ή ενός οργανωμένου συνόλου ατόμων βρίσκουμε ορισμένα άτομα που έχουν την ικανότητα να ενθαρρύνουν, συντονίζουν, καθοδηγούν και γενικά να επηρεάζουν τη δράση ενός αριθμού ατόμων. Αυτή η δραστηριότητα είναι γνωστή στην Κοινωνιολογία ως **ηγεσία** και τα άτομα που την ασκούν αποκαλούνται **ηγέτες**.

Η ηγεσία διακρίνεται σε **άτυπη** και **τυπική**. Ως άτυπη χαρακτηρίζεται η ηγεσία όταν αυτή θεμελιώνεται στην προσωπικότητα και στις ικανότητες ενός ατόμου και όχι στη θέση την οποία κατέχει. Αντίθετα ως τυπική χαρακτηρίζεται η εξουσία που θεμελιώνεται σε μια κοινωνική θέση και ασκείται με βάση συγκεκριμένους γραπτούς κανόνες. Παραδείγματα τυπικών μορφών ηγεσίας αποτελούν: ο προϊστάμενος μιας υπηρεσίας, ο διευθυντής μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού, ο πρόεδρος μιας κοινότητας, ο πρόεδρος ενός συνεταιρισμού, ο διευθυντής του δημοτικού σχολείου κ.ά.

Είναι δυνατόν στο ίδιο άτομο να συνυπάρχουν στοιχεία τυπικής και άτυπης ηγεσίας. Ένας προϊστάμενος που έχει ταυτόχρονα και τα γνωρίσματα ενός άτυπου ηγέτη, μπορεί να διευθύνει μια υπηρεσία με μεγαλύτερη επιτυχία από έναν άλλο που βασίζεται μόνον στα τυπικά προσόντα της θέσης του.

Μια άλλη διάκριση της ηγεσίας είναι αυτή που έδωσε ο Γερμανός Κοινωνιολόγος Μαξ Βέμπερ (Weber, 1947). Ο Βέμπερ διακρίνει τρεις μορφές εξουσίας: τη **νόμιμη-ορθολογική** ηγεσία (legal-rational), την **παραδοσιακή** (traditional) και τη **χαρισματική** (charismatic) ηγεσία.

Η **νόμιμη-ορθολογική ηγεσία**, που είναι μια μορφή τυπικής ηγεσίας, προκύπτει μέσα από το σύστημα καταμερισμού των αρμοδιοτήτων στο σύστημα Διοίκησης (Γραφειοκρατία)<sup>1</sup>. Η **παραδοσιακή ηγεσία** που είναι



και αυτή μια μορφή τυπικής ηγεσίας, πηγάζει μέσα από την κοινωνική ιεραρχία που θεωρείται απαραβίαστη. Π.χ. στις παραδοσιακές κοινωνίες ο πατέρας ή ο γηραιότερος άνδρας θεωρείται από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας ως ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης της. Τέλος, η **χαρισματική ηγεσία** που είναι μια άτυπη μορφή ηγεσίας που πηγάζει από στοιχεία της προσωπικότητας του ηγέτη.

Για την εξήγηση της κατανομής της δύναμης στις κοινωνίες έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφορες θεωρίες που είναι χρήσιμο να τις καταγράψουμε περιληπτικά. Ο Gaetano Mosca (1858-1941) στο βιβλίο του με τίτλο: «Η Αρχουσα Τάξη» υποστηρίζει την άποψη ότι σε κάθε κοινωνία υπάρχει μια μικρή ομάδα εκλεκτών (ελίτ) που έχει κάτω από τον έλεγχό της τους πολλούς. Η επιβολή των απόψεων και αποφάσεων αυτής της ελίτ γίνεται μέσα από τη νομιμοποίησή της στην κυρίαρχη ιδεολογία.

Ο Pareto (1848-1923) ανέπτυξε τη θεωρία «**της κυκλοφορίας των ελίτ**» σύμφωνα με την οποία στις κοινωνίες υπάρχουν κλειστές και ανοιχτές ελίτ. Οι ανοιχτές ελίτ επιτρέπουν την είσοδο νέων μελών και αυτό έχει ευεργετική επίδραση στην κοινωνία η οποία μπορεί να ανανεώνεται. Απεναντίας, αν σε μια κοινωνία επικρατούν κλειστές ελίτ, αποκλείεται η είσοδος νέων μελών και η ανανέωση. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι ελίτ χάνουν την επαφή με την πλειοψηφία των μελών της κοινωνίας και δημιουργούνται αδιέξοδα τα οποία οδηγούν σε επαναστάσεις.

Ο Robert Michaels, στο βιβλίο του με τον τίτλο «ο σιδηρούς νόμος της ολιγαρχίας» ισχυρίζεται ότι σε κάθε κοινωνία ή κοινωνική οργάνωση, η δύναμη δεν κατανέμεται ισομερώς ανάμεσα στα μέλη της, αλλά βρίσκεται στα χέρια ολίγων ατόμων που αποτελούν τους ηγέτες. Οι ηγέτες έχουν τον έλεγχο των πόρων της οργάνωσης και επηρεάζουν τις αποφάσεις σύμφωνα με τα συμφέροντα και τις αντιλήψεις τους.

Σε επίπεδο Κοινότητας, και ιδιαίτερα στον Ελληνικό χώρο, δεν έχουν γίνει έρευνες για τη μελέτη της κατανομής της κοινοτικής ισχύος και για

(1) Για τους Κοινωνιολόγους, ο όρος έχει μια πολύ διαφορετική σημασία από αυτήν που της αποδίδει ο μέσος πολίτης ταυτίζοντάς την με την οργανωτική αναποτελεσματικότητα. Ο Βέμπερ προσεγγίζοντάς την ως ένα ιδεατό τύπο οργάνωσης της έδωσε τα παρακάτω χαρακτηριστικά: ύπαρξη αξιωμάτων με σαφώς καθορισμένα καθήκοντα, οργάνωση των αξιωμάτων με πυραμιδωτή ιεράρχηση, λειτουργία με κανόνες και διατάξεις, πρόσληψη στελεχών με προϋποθέσεις και προσόντα, τα διάφορα αξιώματα δεν είναι ιδιοκτησία των κατόχων τους, η απασχόληση στον οργανισμό δεν είναι ευκαιριακή αλλά έχει τον χαρακτήρα της σταδιοδρομίας και τέλος όλες οι αποφάσεις καταγράφονται και διατηρούνται σε αρχείο.



τα χαρακτηριστικά των κοινοτικών ηγετών. Οι Campbell και Sherrard (1968) θίγουν ορισμένα θέματα στην ιστορία της νεώτερης Ελλάδας ενώ η Friedl μεταφέρει στοιχεία στην εθνογραφία της από τα Βασιλικά της Βοιωτίας. Η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Ε.Τ.Α.Α.), στις πολλές μελέτες που ανέλαβε τα τελευταία χρόνια, στράφηκε σε υλικοτεχνικά κυρίως θέματα και αγνόησε τις κοινωνιολογικές παραμέτρους των ελληνικών κοινοτήτων.

### 6. Σημασία της αγροτικής ηγεσίας

Μορφές άτυπης και τυπικής ηγεσίας βρίσκονται σε όλους τους αγροτικούς οικισμούς της χώρας μας. Συχνά δίνουμε υπερβολική έμφαση στις τυπικές μορφές ηγεσίας (π.χ. Δημοτική-κοινοτική ή συνεταιριστική ηγεσία) αγνοώντας ή παραβλέποντας τον αξιόλογο ρόλο που παίζει στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων η άτυπη ηγεσία. Αυτό προέρχεται από το γεγονός ότι οι άτυποι ηγέτες δεν είναι ορατοί, ιδιαίτερα στον επισκέπτη μιας αγροτικής κοινότητας, όσο οι τυπικοί ηγέτες της.

Οι άτυποι ηγέτες ασκούν ηγεσία χάρη στο γεγονός ότι ορισμένα άτομα μέσα στην τοπική κοινωνία προσβλέπουν σ' αυτούς "σαν άτομα στα οποία μπορεί κανείς να βασίζεται", "σαν άτομα που μπορούν να σε συμβουλέψουν ή να σε βοηθήσουν όταν έχεις ένα πρόβλημα", "σαν άτομα που η γνώμη τους μετράει" κτλ. Πολύ συχνά αποφάσεις που παίρνονται από την τυπική ηγεσία ενός αγροτικού Δήμου ή ενός συνεταιρισμού είναι πολύ δύσκολο να υλοποιηθούν όταν δεν έχουν τη συναίνεση ή την αποδοχή των άτυπων ηγετών της τοπικής κοινωνίας. Συνεπώς, η εφαρμογή προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης, η διάδοση και εφαρμογή νέων γεωργικών βελτιώσεων επηρεάζεται άμεσα από τη γνώμη που θα διαμορφώσουν για αυτά οι άτυποι ηγέτες. Εάν η γνώμη των άτυπων ηγετών είναι αρνητική, τότε είναι αβέβαιη η επιτυχία των προγραμμάτων αυτών. Χρέος λοιπόν όσων θέλουν να ασκήσουν παρέμβαση στον αγροτικό χώρο είναι να εντοπίσουν αυτούς τους άτυπους ηγέτες και να τους πείσουν για τις ευνοϊκές επιπτώσεις των προγραμμάτων αλλαγής που προσπαθούν να εισάγουν στην τοπική τους κοινωνία.

Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να τονιστεί είναι η μερικές φορές παρατηρούμενη υπερβολική έμφαση που αποδίδεται στο ρόλο και τη σημασία των ηγετών. Θεωρούμε, για παράδειγμα, ότι η στασιμότητα που παρατηρείται σε πολλές αγροτικές περιοχές είναι αποτέλεσμα ανεπάρκειας της



τοπικής ηγεσίας, δίνοντας την εντύπωση ότι τα πράγματα θα μπορούσαν να είχαν βελτιωθεί, αν αποκτούσαμε ικανοποιητική ηγεσία. Πρέπει να επισημάνουμε ότι η εκάστοτε ηγεσία αντανακλά τις προσδοκίες και είναι επιλογή της εκάστοτε τοπικής κοινωνίας. Όπως έλεγαν οι Βυζαντινοί: «Οίος ο λαός, τοιούτοι και οι άρχοντες». Για τον ίδιο λόγο είναι εσφαλμένη η απόδοση μεγάλων επιτευγμάτων σε συγκεκριμένους ηγέτες. Αποκαλούμε, για παράδειγμα, τον 5<sup>ο</sup> π.Χ αιώνα ως «τον αιώνα του Περικλέους» ενώ η κοινωνία της εποχής εκείνης θα είχε δημιουργήσει έναν άλλο ηγέτη, αν δεν υπήρχε ο Περικλής, που θα την εξέφραζε. Συνεπώς, μόνον αλλαγές στην τοπική κοινωνία μπορούν να οδηγήσουν σε νέες πολιτισμικές κατακτήσεις. Η προσπάθεια εισαγωγής τους εκ των άνω ή από ορισμένους φωτισμένους ηγέτες μικρή ή περιορισμένη ανταπόκριση μπορούν να βρουν στην τοπική κοινωνία.

Υπάρχουν τρεις τρόποι με τους οποίους μπορεί κανείς να εντοπίσει το που βρίσκεται η δύναμη στα πλαίσια μιας τοπικής κοινωνίας. Κατά τη μέθοδο της φήμης, ρωτάμε έναν αριθμό μελών της τοπικής κοινωνίας να μας υποδείξουν ονομαστικά άτομα που ασκούν επίδραση σε άλλα μέλη της τοπικής κοινωνίας. Αυτοί ή αυτές που θα συγκεντρώσουν τη μεγαλύτερη πλειοψηφία στον κατάλογο των ονομάτων που θα συνταχθεί, είναι και οι τοπικοί ηγέτες. Με τη μέθοδο των θέσεων, προσπαθείς να εντοπίσεις τα άτομα που καταλαμβάνουν σπουδαίες τυπικές ή άτυπες κοινωνικές θέσεις και ασκούν επίδραση σε άλλους. Τέλος, με τη μέθοδο των αποφάσεων, αναλύεις τις αποφάσεις που έχουν ληφθεί στο παρελθόν στα πλαίσια της τοπικής κοινωνίας για να εντοπίσεις τα άτομα που εισηγήθηκαν και έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο στη λήψη αυτών των αποφάσεων.

## 7. Προγράμματα εκπαίδευσης κοινοτικών ηγετών

Οι Αμερικανοί, ως πρακτικοί, αξιοποίησαν τις γνώσεις που απόκτησαν από τις εκτεταμένες έρευνές τους σε θέματα ηγεσίας, συγκροτώντας εκπαιδευτικά προγράμματα. Οι Αμερικανοί ερευνητές και ειδικοί σε θέματα ηγεσίας Bennis και Thomas (2002), έπειτα από συνεντεύξεις βάθους σε 43 ηγέτες ηλικίας κάτω των 35 ετών και μιας άλλης ομάδας ηγετών ηλικίας από 70 και πάνω, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι ηγέτες γενιούνται μετά από το επιτυχές ξεπέρασμα μιας δοκιμασίας από την οποία βγαίνουν



ισχυρότεροι. Κατά αυτούς ένας πετυχημένος ηγέτης πρέπει να χαρακτηρίζεται από τις παρακάτω ικανότητες:

- Να μαθαίνει από τις δοκιμασίες και τα σφάλματά του,
- Να προσελκύει και να παρακινεί άλλους να συμμετέχουν σε κοινές δράσεις,
- Να προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες καταστάσεις και να ξεπερνά τις δυσκολίες που ανακύπτουν, και
- Να διαθέτει μια συνεχή περιέργεια και να επιζητεί την απόκτηση νέας γνώσης και δεξιοτήτων.

Εκπαιδευτικά προγράμματα, ειδικά φτιαγμένα για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της αγροτικής ηγεσίας, πρωτοξεκίνησαν στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 1965 από το Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Μίτσιγκαν (Michigan State University) σε συνεργασία με το ίδρυμα Κέλλογκ (W. K. Kellogg Foundation). Στις αρχές της επόμενης δεκαετίας παρόμοια εκπαιδευτικά προγράμματα για την ανάπτυξη αγροτικής ηγεσίας καθιερώθηκαν στις Πολιτείες της Καλιφόρνιας, της Πενσυλβάνιας και της Μοντάνα. Σύμφωνα με τους Howell και συνεργάτες (1979) οι κύριοι αντικειμενικοί σκοποί αυτών των προγραμμάτων ήσαν:



**Εικόνα 3.1** Η εκπαίδευση των νέων αγροτών στις νέες τεχνολογίες της πληροφορικής θα αυξήσει το κοινωνικό τους γόητρο και θα επιτρέψει στη νέα αγροτική γενιά να δρέψει τα οφέλη της κοινωνίας της πληροφορικής.

- α) η αύξηση της συμμετοχής στα κοινά από άνδρες και γυναίκες των αγροτικών περιοχών,
- β) η βελτίωση της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων και των ηγετι-



κών προσόντων των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα, και γ) η ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που ανέλαβαν αυτά τα προγράμματα για επέκταση των προγραμμάτων τους εφαρμογών στα αντικείμενα της εκπαίδευσης στα κοινά και στην αγροτική ηγεσία.

Σήμερα υπάρχουν σε λειτουργία στις ΗΠΑ 28 προγράμματα σε 40 Πολιτείες και δύο διεθνή προγράμματα που όλα τους λίγο-πολύ ακολουθούν το πρότυπο του αρχικού προγράμματος του Ιδρύματος Κέλογκ.

Στη χώρα μας παρόμοια προσπάθεια ξεκίνησε το 1988 με πρωτοβουλία του συγγραφέα του παρόντος εγχειριδίου την οποία υιοθέτησε και ενίσχυσε ο τότε Διευθυντής του Εργαστηρίου Γεωργικών Εφαρμογών και Αγροτικής Κοινωνιολογίας του ΑΠΘ Καθηγητής κ. Λουκάς Ανανίκας και με την ηθική και υλική συμπαράσταση της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους οργανώθηκαν 4 σεμινάρια στις πόλεις Βέροια, Κιλκίς, Κατερίνη και Κρύα Βρύση (Ν. Πέλλας) για 110 αγόρια και κορίτσια ηλικίας 18-25 ετών. Το 1989 δύο ακόμα σεμινάρια οργανώθηκαν στις πόλεις Λαγκαδά και Κουφάλια τα οποία παρακολούθησαν 36 νέοι από τις γύρω αγροτικές περιοχές. Το 1990 διοργανώθηκαν 2 σεμινάρια με το ίδιο θέμα στην Κοινότητα Επανωμής και στο Δήμο Κουφαλίων τα οποία παρακολούθησαν 28 και 19 άτομα, αντίστοιχα ενώ το 1991 διοργανώθηκαν από ένα σεμινάριο στην Κοινότητα Βασιλικών και στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Τα δύο επόμενα έτη τα προγράμματα πραγματοποιήθηκαν στην πόλη της Θεσσαλονίκης για αποφοίτους Λυκείου και πτυχιούχους ΑΕΙ, ΤΕΙ που κατάγονταν από αγροτικές περιοχές.

Οι κύριοι αντικειμενικοί σκοποί αυτών των προγραμμάτων ήταν:

α) η καταπολέμηση της "Κρατολατρίας" (της αντίληψης κατά την οποία και τα πιο μικρά ατομικά ή συλλογικά μας προβλήματα πρέπει να επιλυθούν από το απρόσωπο Κράτος και μάλιστα από τον Κεντρικό του μηχανισμό) και η αύξηση της εμπιστοσύνης στις τοπικές δυνάμεις μεταξύ των νέων των αγροτικών περιοχών,

β) η εκπαίδευση της αγροτικής νεολαίας σε θέματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την ανάπτυξη νέας ηγεσίας, και

γ) η ενημέρωση για τις δυνατότητες ανάληψης τοπικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών και τα κίνητρα που έχουν καθιερωθεί για τους νέους των αγροτικών περιοχών.

Το Εργαστήριο Γεωργικών Εφαρμογών και Αγροτικής Κοινωνιολογίας θα συνεχίσει στο μέλλον τα προγράμματα εκπαίδευσης, όσο θα διαπι-



στώνει ότι υπάρχει θετική ανταπόκριση στο έργο που προσφέρει γιατί πιστεύει ότι η εφαρμογή προγραμμάτων για την ανάπτυξη ηγεσίας είναι σαν την μπουγάδα, ποτέ δεν τελειώνεις, πάντα υπάρχει κάτι που πρέπει να γίνει την επόμενη φορά.

Τα προγράμματα αυτά, είναι σήμερα ιδιαίτερα χρήσιμα για τα στελέχη των νέων Δήμων που έχουν συγκροτηθεί (αιρετά και μόνιμα), καθώς επίσης και για τους εκλεγέντες ηγέτες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Παράλληλα, η παρακολούθηση της αποτελεσματικότητάς τους με τη διεξαγωγή ειδικής έρευνας κρίνεται επιβεβλημένη για τη μέτρηση της αποτελεσματικότητας και την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Τέτοιοι όμως προβληματισμοί δεν υπάρχουν στα στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης. Αν το Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης αναλάβει παρόμοια δράση, θα είναι μια καλοδεχούμενη ενέργεια που ασφαλώς πολλοί θα επαινέσουν.

## Πολίτες και Πολιτικοί-1

Γεώργιος Α. Δαουτόπουλος

*Κοινό χαρακτηριστικό των τελευταίων ετών και μάλιστα με επιταχυνόμενο ρυθμό, σε όλες τις Δυτικές κοινωνίες, είναι:*

- α) η απροθυμία συμμετοχής στα κοινά ολοένα μεγαλύτερων τμημάτων του πληθυσμού,*
- β) η απαξίωση του πολιτικού κόσμου στα μάτια μιας ευρύτερης πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος,*
- γ) η δυσκολία εισόδου στην πολιτική σκηνή νέων ατόμων με προσόντα, αλλά έλλειψη οικονομικών μέσων και*
- δ) η επαγγελματοποίηση της πολιτικής*

*Όλες αυτές οι στρεβλώσεις δυναμιτίζουν το δημοκρατικό πολίτευμα, το αποστερούν από τα ταλέντα και τις δεξιότητες των μελών του που δεν έχουν την τύχη να γεννηθούν σε πολιτικά τζάκια ή να αποκτήσουν επαγγέλματα που τους προσφέρουν δημοτικότητα και κινδυνεύουν να το καταστήσουν έρμαιο δυναμικών μειοψηφιών οι οποίες απεργάζονται την κατάλυσή του. Δύο χιλιάδες πεντακόσια χρόνια μετά τη γέννηση της Δημοκρατίας, το Δημοκρατικό πολίτευμα διέρχεται από μια βαθιά κρίση. Βέβαια δεν ήταν ποτέ το τέλειο πολίτευμα, αλλά είναι σίγουρα το πολίτευμα με τις λιγότερες αδυναμίες.*

*Οι πολίτες στις μεταξύ τους συζητήσεις, κατηγορούν τους πολιτικούς ηγέτες ως υπεύθυνους της παρακμής και απομακρύνονται από τα κοινά, δηλώνοντας αδυναμία βελτίωσης της παρούσας κατάστασης με τη δική τους συμβολή. Ο καθένας αυτο-παραλείπεται και φυσικά αυτοεπιβεβαιώνεται, βλέποντας τα πράγματα να χειροτε-*



ρεύουν παρά να βελτιώνονται. Ενεργώντας έτσι, ξεχνά ότι στο δημοκρατικό πολίτευμα όλα πηγάζουν από τον πολίτη ο οποίος οφείλει να παρακολουθεί και ελέγχει τη συμπεριφορά των εκπροσώπων του σε όλη τη διάρκεια της θητείας τους.

Δε γνωρίζουμε, αν η ανθρώπινη διάνοηση θα μπορέσει με τη βοήθεια της τεχνολογίας και της συσσωρευμένης γνώσης σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους, να θεσμίσει νέους τρόπους διαχείρισης των κοινών υποθέσεων. Μέχρι τότε η συμμετοχή όλων μας είναι απαραίτητη για τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος σε όλες τις εκφάνσεις του (από έναν τοπικό σύλλογο, ένα Δημοτικό ή Νομαρχιακό Συμβούλιο ή στις επερχόμενες εκλογές για την ανάδειξη των νέων μελών του Ελληνικού Κοινοβουλίου).

Αγγελιοφόρος 27/8/2007

## Πολίτες και Πολιτικοί-2

Γεώργιος Α. Δαουτόπουλος

Συνηθίζουμε να αποδίδουμε τα επιτεύγματα της Αθηναϊκής Δημοκρατίας του 5<sup>ου</sup> π.Χ αιώνα στον επικεφαλής της. Μιλάμε για «το Χρυσό Αιώνα του Περικλέους» και ξεχνάμε ότι όλα αυτά τα θαυμάσια δημιουργήματα της ανθρώπινης διάνοησης τα έφτιαξε η Αθηναϊκή Δημοκρατία της εποχής εκείνης και όχι ο Περικλής. Αν δεν είχε γεννηθεί ο Περικλής, η Αθηναϊκή Κοινωνία θα είχε βρει έναν άλλο πολιτικό ηγέτη να την εκφράσει. Συνεπώς, αν η παρακμή είναι αυτό που χαρακτηρίζει τα πολιτικά πράγματα της χώρας μας και άλλων χωρών, για αυτό δεν ευθύνονται οι πολιτικοί, αλλά ο ίδιος ο λαός από τον οποίο πηγάζουν οι εξουσίες και για λογαριασμό του οποίου ασκούνται. Με άλλα λόγια, οι πολιτικοί ηγέτες σε όλα τα επίπεδα (τοπικά ή εθνικά) είναι αντανάκλαση της κοινωνίας η οποία τους επιλέγει. Άλλωστε, οι Βυζαντινοί μας πρόγονοι το είχαν πολύ θαυμάσια εκφράσει λέγοντας, «Οίος ο λαός, τοιούτοι και οι άρχοντες».

Αν λοιπόν θέλουμε μια ριζική αλλαγή στα πολιτικά πράγματα, αυτή δεν θάρθει εξ ουρανού, αλλά από τη συμμετοχή όλων μας στη διαδικασία επιλογής των αρίστων μεταξύ των πολιτών που έχουν διακριθεί στον επαγγελματικό τους τομέα και έχουν το ήθος που απαιτείται για να χειριστούν τις κοινές υποθέσεις. Δεν θα ήταν άσχημο να τα έχουμε αυτά υπόψη στις επερχόμενες εκλογές και να απεγκλωβιστούμε από επιλογές πολιτικού μάρκετινγκ που μας θέλουν να επιλέγουμε παθητικά αυτούς που κάποιοι άλλοι επέλεξαν για λογαριασμό μας. Επιλέγουμε προσωπικό-τητες που έχουν το ήθος, την εντιμότητα και την ικανότητα να χειριστούν κατά τον καλύτερο τρόπο τις υποθέσεις και μαζί με τη δική μας συμβολή να μετατρέψουν τις περιφέρειες της χώρας μας σε καλύτερους τόπους για διαμονή και εργασία για μας και τα παιδιά μας. Καλή φώτιση σε όλους μας!.

Αγγελιοφόρος, 30/8/2007